

готових звукових зразків, комбінуючи і моделюючи їх відповідно до свого задуму, а також обробляти готові фонограми.

Отже, у навчально-виховному процесі є доцільним і перспективним використання музичних комп'ютерних технологій, що сприятиме ефективній професійній підготовці майбутнього вчителя музики. Крім того, застосування музичних комп'ютерних програм стимулюватиме творчу самореалізацію студентів у процесі мистецько-педагогічної діяльності. Знання основних функцій аудіоредактора Sound Forge дозволить майбутньому вчителю музики записувати, редагувати та обробляти звук, конвертувати, компонувати та зберігати музичну інформацію, створювати власні композиції, що сприятиме активізації його музично-творчого потенціалу, формуванню комп'ютерної компетентності.

Література

1. Зуєв С. П. Музичні комп'ютерні технології : Навч. посіб. / С. П. Зуєв. – С.: видавничо-виробниче підприємство «Мрія» ТОВ, 2013. – 170 с., CD диск.
2. Олексюк О. М. Музично-педагогічний процес у вищій школі / О. М. Олексюк, М. М. Ткач. – К.: Знання України, 2009. – 123 с.
3. Олійник В. Ф. Методика застосування комп'ютерних технологій в музиці : навчальний посібник / В. Ф. Олійник. – К-П.: Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2009. – 168 с.
4. Основы звукорежиссуры: творческий практикум : учеб. пособие / под ред. Н. И. Дворко. – СПб.: Изд-во СПбГУП, 2005. – 168 с.
5. Фишер Джеффри П. Создание и обработка звука в Sound Forge / Фишер Джеффри П.; пер. с англ. С. В. Корсакова. – М.: НТ Пресс, 2005. – 136 с. : ил. – (Самоучитель).

УДК 378.091:785

Пляченко Т. М.

ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА ЗАНЯТТЯХ З МУЗИЧНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

В статье раскрыты структура и содержание профессиональных компетентностей будущего учителя музыкального искусства, формирование которых осуществляется в условиях университетского образования на занятиях музыкально-инструментальных дисциплин. Определены цели и задачи профессиональной подготовки студентов на принципах компетентностного подхода в инструментальном и оркестровом классах.

Ключевые слова: учитель музыкального искусства, профессиональная подготовка, компетентностный подход, профессиональные компетентности, инструментально-исполнительская компетентность, оркестрово-методическая компетентность.

A structure and contents of professional competence of future teacher of musical art, forming of which is carried out in the conditions of university education on lessons of musically-instrumental disciplines, is exposed in the article. A purposes and tasks of professional training of students on principles of competent approach in instrumental and orchestral classes is certain.

Keywords: teacher of musical art, professional training, competent approach, professional competences, instrumental-performance competence, orchestra-and-methodological competence.

Реформування вітчизняної системи вищої освіти відповідно до вимог Болонської декларації передбачає розроблення нових галузевих стандартів на засадах компетентнісного підходу, що забезпечить підготовку конкурентоспроможних фахівців, здатних швидко адаптуватися у нових умовах і на високому рівні здійснювати професійну діяльність. Відповідно до цих вимог пріоритетним у професійній підготовці студентів спеціальності «Музичне мистецтво» є формування фахових компетентностей, які дають змогу вчителю на високому рівні здійснювати навчання, виховання й розвиток учнів засобами музичного мистецтва.

Визначення структури й змісту фахових компетентностей на основі аналізу змісту професійної діяльності вчителів музичного мистецтва та викладачів музичних дисциплін є основним завданням щодо розроблення нових освітніх програм для вищих мистецьких навчальних закладів. Ця проблема також стала предметом науково-педагогічних досліджень у сфері музичного мистецтва.

Завдання формування у майбутніх фахівців професійних компетентностей сформульовані в Болонській декларації та програмі «Tuning» [7], нормативних документах Міністерства освіти і науки України [3]. Розроблення структури і змісту фахових компетентностей ґрунтується на науково-педагогічних дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених (Г. Беленька, Н. Бібік, Л. Ващенко, В. Гузєєв, А. Дахін, Н. Кузьміна, А. Маркова, О. Овчарук, Ю. Рашкевич, О. Савченко, С. Сисоєва, Л. Хоружа, А. Хуторської та інші). У сфері музичної педагогіки здійснено наукові розвідки щодо формування загальнопрофесійних (О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський) та окремих фахових компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва (О. Горбенко, М. Михаськова, Н. Мурована, І. Полубоярина, Є. Проворова, Н. Цюлюпа та інші). Проте проблема формування фахових компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва на заняттях з музично-інструментальних дисциплін ще недостатньо досліджена, що й визначило актуальність цієї статті.

Мета і завдання статті – визначити структуру і зміст фахових компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва, формування яких здійснюється на заняттях з основного музичного інструменту, концертмейстерського й оркестрового класів.

Розроблення нових освітніх програм підготовки бакалаврів і магістрів музичного мистецтва в умовах університетської освіти здійснюється з урахуванням того, які компетентності мають бути сформовані на заняттях певного циклу дисциплін. Так, наприклад, перший цикл мають складати ті дисципліни навчального плану, на заняттях яких студенти опановують загальні (загальнонаукові, інструментальні, соціально-особистісні та ін.) компетентності. Основною складовою освітньої програми мають бути цикли дисциплін, на заняттях яких здійснюється формування фахових компетентностей.

Структуру фахових компетентностей можна проектувати по-різному: а) за основними видами діяльності вчителя музичного мистецтва; б) за складовими освітньої програми або дисциплінами навчального плану спеціальності. Ідеальним, на нашу думку, є поєднання цих двох варіантів. Тому ми пропонуємо основними фаховими компетентностями вважати психолого-педагогічну, методичну, музично-теоретичну, вокально-хорову та інструментально-виконавську.

Формування останньої здійснюється на заняттях музично-інструментальних дисциплін з урахуванням змісту відповідного виду фахової діяльності вчителя на уроках музичного мистецтва і в позанавчальний час. Відмінність змісту музично-інструментальної підготовки бакалавра і магістра музичного мистецтва полягає в кількості аудиторних годин, відведених на вивчення музично-інструментальних дисциплін, та ступені складності навчального репертуару, пропонованого студентам для засвоєння в інструментальних класах.

Основні завдання підготовки майбутніх учителів в інструментальному класі було визначено у навчальних програмах з основного музичного інструменту різних років [1; 5]: формування музично-педагогічної майстерності студентів; набуття виконавської свободи; виховання творчих здібностей студентів; художньо-виконавський розвиток студентів у процесі засвоєння музики різних стилів, епох та форм, розкриття художнього змісту твору на основі точного прочитання тексту і власного виконавського досвіду; володіння різноманітним художнім репертуаром, створення репертуарного фонду для майбутньої самостійної роботи; формування готовності до музично-педагогічної діяльності; прищеплення навичок самостійної роботи над музичним твором, опрацювання репертуару шкільної програми із слухання музики; опанування методики викладання музичного інструмента в середніх загальноосвітніх навчальних закладах.

До інструментально-виконавських умінь у цих програмах віднесено: вільне використання музичного інструмента в різних видах діяльності, виразне і професійне виконання музичних творів та їхніх фрагментів з урахуванням вікових особливостей

сприймання музики школярами; виконання обов'язків концертмейстера (хору, соліста, танцювального колективу); добір необхідних музичних прикладів для проведення уроків, бесід, дискусій, лекцій-концертів; адаптацію фрагментів симфонічної, оперної та балетної музики для виконання на певному інструменті, а в разі необхідності – полегшене перекладення фортепіанної фактури; застосування на практиці досягнень інструментальної педагогіки й методики з урахуванням сучасних вимог [1; 5].

Узагальнивши і поглибивши означені програмові вимоги, ми сформулювали мету і завдання викладання основного музичного інструмента в університеті. Мету ми вбачаємо у підготовці студентів до всебічного використання музичного інструмента в середніх загальноосвітніх навчальних закладах (на уроках музичного мистецтва і в позанавчальній роботі). А основними завданнями ми визначили:

- опанування студентом техніки гри на музичному інструменті у процесі засвоєння гам, вправ, етюдів і творів різних форм, стилів, жанрів, епох (оволодіння виконавською постановкою, аплікатурними прийомами, штриховою технікою, звуковеденням, виконавською інтонацією, прийомами фразування, динамікою, агогікою, метроритмом, розвиток рухливості пальців та навичок слухового контролю);

- оволодіння інтерпретаційними уміньми (реалізація авторського задуму в процесі виконання твору, створення художнього образу твору та власного варіанту його інтерпретації; дотримання форми, стилю і жанру твору, володіння виражальними засобами тощо);

- розвиток музичних здібностей студента (музичний слух – мелодичний, гармонічний, поліфонічний, архітектонічний, тембро-динамічний; музична пам'ять, відчуття метроритму, артистизм тощо);

- формування педагогічного репертуару студента та засвоєння методів роботи над музичним твором (поповнення виконавського і педагогічного репертуару студента поліфонічними творами, творами великої форми, різнохарактерними п'єсами, етюдами, технічним матеріалом; педагогічна доцільність репертуарних творів; засвоєння різних форм роботи над твором – теоретичний аналіз, читання з аркуша, детальна робота над окремими фрагментами, ескізне опрацювання твору, підбір на слух, транспонування, перекладення тощо; дотримання етапів і відповідних їм методів роботи над музичним твором);

- розвиток інтелектуальної, естетичної і духовної сфер студента на високохудожніх зразках вітчизняної і зарубіжної музики (художня цінність репертуарних творів та її вплив на розвиток естетичного смаку студента; розвиток мислення студента у процесі теоретичного аналізу твору; формування толерантності та емоційної культури студента – співпереживання, емпатія; розвиток навичок творчого спілкування – вербальна і невербальна комунікація);

- формування виконавської манери та сценічної культури студента (урахування, індивідуальних особливостей виконавської постановки та її вплив на техніку гри і виконавську манеру студента; розвиток виконавської майстерності студента у процесі підготовки до концертних виступів – психологічна установка перед виступом, емоційна й інтелектуальна робота студента у процесі виступу, втілення інтерпретаційного плану у процесі публічного виступу; робота над творчим іміджем студента тощо).

Опанування студентами основних форм музично-інструментальної діяльності вчителя музичного мистецтва (сольне виконання, самостійна робота над музичним твором, акомпанування, читання нот з аркуша, транспонування, гра в ансамблі, творче музикування тощо) здійснюється на заняттях з основного й додаткового музичних інструментів, концертмейстерського й оркестрового класів. Володіння музичним інструментом (або кількома інструментами) є важливою умовою фахової компетентності вчителя музичного мистецтва, тому процес навчання в інструментальних класах має бути орієнтованим на формування у студентів інструментально-виконавської компетентності.

Інструментально-виконавську компетентність учителя музичного мистецтва ми розглядаємо як одну із фахових компетентностей, яка характеризує готовність до вільного використання музичного інструмента (інструментів) у професійній діяльності в середніх загальноосвітніх навчальних закладах та виявляється у рівні володіння такими компетенціями:

– програмово-репертуарними (знання інструментального репертуару та здатність самостійно добирати інструментальні твори для проведення уроків музичного мистецтва й організації позакласної музично-творчої діяльності школярів; уміння здійснювати історико-стильовий, художньо-педагогічний, музично-теоретичний і технічно-виконавський аналіз інструментальних творів шкільної програми з музичного мистецтва);

– технічно-виконавськими (сформованість техніки гри на інструменті та індивідуальної виконавської манери вчителя – виконавська постановка; координація функцій рук та раціональність рухів; вправність пальців; точність звуковисотної інтонації (для виконавців на струнних і духових інструментах); володіння аплікатурними прийомами; штрихова техніка та звуковедення, культура звука; метроритмічна чіткість; сформованість аналітико-слухових навичок; доцільне використання технічних можливостей музичного інструмента; здатність до самоаналізу і самокоригування);

– інтерпретаційними (здатність до виконавської інтерпретації музичних творів – дотримання авторського задуму композитора, стилю, жанру, форми твору; спроможність розкрити художній образ твору за допомогою виконавської техніки та виражальних засобів – динаміки, агогіки, логічного фразування, тембрової відповідності тощо);

– інструментально-методичними (володіння методикою навчання гри на музичному інструменті (або інструментах) учнів середніх загальноосвітніх навчальних закладів – дотримання принципів музичної педагогіки у процесі інструментального навчання школярів; знання методів визначення музичних здібностей та анатомічних особливостей учнів; уміння організувати елементарне музикування учнів на уроках музичного мистецтва; володіння методикою індивідуального та колективного навчання школярів гри на музичних інструментах у позанавчальній діяльності; здатність застосовувати диференційований підхід до учнів з різним рівнем загальної музичної підготовки у процесі формування виконавської постановки та розвитку техніки гри на музичному інструменті; володіння методами роботи над інструментальним твором);

– концертмейстерськими (здатність до концертмейстерської діяльності – сформованість навичок ансамблевої гри; знання особливостей акомпанування солістам (вокалістам, інструменталістам), учнівським вокально-хоровим, музично-інструментальним, хореографічним та іншим творчим колективам);

– сценічними (готовність до культурно-освітньої та концертно-виконавської діяльності – здатність до психоемоційного саморегулювання та навіювання у процесі власного публічного виступу; спроможність керувати концертно-виконавською діяльністю школярів; сформованість сценічної культури; артистизм; творчий імідж тощо).

Важливою складовою фахової компетентності ми вважаємо оркестрово-методичну, формування якої здійснюється з дотримання компетентнісного підходу у викладанні фахових методик та оркестрового класу. Основними завданнями цієї дисципліни ми визначили: 1) ознайомлення студентів із специфікою оркестрового та ансамблевого виконавства; 2) опанування студентами навичок оркестрової (ансамблевої) гри у процесі вивчення кращих зразків вітчизняної і зарубіжної класичної, народної та сучасної музики; 3) подальший розвиток музичних здібностей та індивідуальних інструментально-виконавських умінь студентів; 4) вивчення широкого кола оркестрової та ансамблевої літератури засобом ескізної форми роботи над творами; 5) формування й розвиток у студентів навичок диригентсько-оркестрової діяльності (моделювання професійної діяльності керівника учнівського оркестру або інструментального ансамблю); 6) розвиток артистизму та формування сценічної культури [4, с.4].

Оркестрово-методичну компетентність учителя музичного мистецтва ми розглядаємо як показник готовності професійно виконувати функції керівника учнівського музично-інструментального колективу відповідно до сучасних вимог. Вона є інтегративною характеристикою особистості музичного педагога, яка дає змогу акумулювати індивідуальні якості й професійно-педагогічні знання, трансформуючи їх в уміння здійснювати фахову діяльність з притаманним кожному вчителеві творчим іміджем і стилем роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами.

Оркестрово-методичну компетентність учителя музичного мистецтва ми вважаємо компетентністю вищого порядку, порівняно з інструментально-виконавською, оскільки вона інтегрує:

- здатність застосовувати в роботі з учнівськими музично-інструментальними колективами професійно-педагогічні знання, навички й уміння (організаційні, музично-аналітичні, слухові, інструментально-виконавські, диригентські, інструментування та комп'ютерного аранжування, елементарного звукозапису та роботи із звукопідсилювальною апаратурою тощо), набуті на заняттях з різних фахових дисциплін;
- володіння специфічними соціально-особистісними компетенціями (особистісні якості, індивідуальні психологічні особливості, здібності, стиль роботи, творчий імідж тощо), що забезпечує успішність музично-інструментальної діяльності в загальноосвітній школі;
- володіння методикою роботи з аматорськими та навчальними музично-інструментальними колективами, знання відповідного репертуару та методів його засвоєння;
- здатність поєднувати різні форми (індивідуальну, групову, колективну) та види (навчальну, репетиційну, концертно-виконавську) музично-інструментальної діяльності;
- функціональну спроможність і досвід роботи з учнівськими оркестрами та ансамблями;
- здатність до рефлексії, самокоригування та професійного самовдосконалення.

Проведений нами аналіз змісту професійної підготовки студентів на заняттях з музично-інструментальних дисциплін дав змогу визначити структуру таких фахових компетентностей, як інструментально-виконавська та оркестрово-методична, сформованість яких забезпечує успішність музично-інструментальної діяльності вчителя музичного мистецтва в середніх загальноосвітніх навчальних закладах. Наведений у цій статті матеріал не вичерпує усіх аспектів порушеної проблеми. Перспективним вбачається аналіз досвіду формування фахової компетентності студентів музичних спеціальностей зарубіжних вишів, що уможливить відбір найбільш ефективних форм і методів інструментально-виконавської підготовки музичних педагогів у вітчизняних вищих мистецьких навчальних закладах.

Література

1. Гуральник Н. П. Комплект типових навчальних програм з дисципліни «Основний музичний інструмент – фортепіано» [для студ. вищих навч. закладів музичної галузі в структурі педагогічної освіти] / Н. П. Гуральник. – [2-е вид., доп.]. – К. : НПУ, 2007. – 86 с.
2. Концертмейстерський клас і ансамбль : програма [для музично-педагогічних факультетів та факультетів підготовки вчителів початкових класів і музики педагогічних інститутів] / укл. А. Болгарський, М. Моїсєєва. – К. : УДПУ, 1997. – 23 с.
3. Методичні рекомендації з розроблення складових галузевих стандартів вищої освіти (компетентнісний підхід) / Міністерство освіти і науки України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти. – Київ, 2013. – 90 с. (нормативний документ).
4. Оркестровий клас (камерний оркестр) : програма навч. курсу [для студ. мистецького фак. пед. ун-ту. Спеціальність: «Музична педагогіка і виховання». Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр (за вимогами кредитно-модульної системи)] / уклад. Т. М. Плеченко. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2006. – 36 с.
5. Программы педагогических институтов. Основной музыкальный инструмент (фортепиано) для специальности 03.05.00 «Музыка» / сост. Г. Н. Падалка, Н. И. Плешкова. – К. : РУМК, 1991. – 28 с.
6. Рашкевич Ю.М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти : монографія / Ю.М. Рашкевич. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 168 с.
7. Tuning Educational Structures in Europe // Universities' contribution to the Bologna Process : An introduction. – 2nd Edition [Electronic resource]. – Access mode to the resource : <http://www.tuning.unideusto.org/tuningeu/>.